

EGE'DE DENİZ HUKUKU SORUNLARININ ULUSLARARASI YARGI YOLUNA UYGUNLUĞU

Araş. Gör. Dolunay ÖZBEK*

Türkiye ve Yunanistan arasında ortak bir deniz olan Ege, iki devlet arasında çeşitli uyuşmazlıklara da sahne olmaktadır. Ne var ki bu uyuşmazlıkların hangi yollarla çözüleceği de ayrı bir uyuşmazlık konusudur. Türkiye, yargı yolunu kategorik olarak reddetmemekle birlikte uyuşmazlıkların doğası nedeniyle önceliği, uyuşmazlık konularını belirlemekle başlanacak ikili görüşmelere vermektedir¹. Yunanistan ise tek çözüm yolu olarak Uluslararası Adalet Divanı'nı (UAD) kabul eden görüşünde ısrar etmektedir². Nitekim, Ege sorunlarından biri olan kıta sahanlığı, 1976'da Divan'a tek taraflı bir Yunan başvurusuna konu olmuş, ama yetkisizlik sebebiyle 1978'de reddedilmişti³.

Bu incelemede konu, hem yargı yetkisi bakımından hem de uyuşmazlığın içeriği ve kapsamı ile yargı yoluna uygunluğu açısından sınırlı olarak ele alınacaktır.

Yetki bakımından

Uluslararası yargıya başvurma ihtiyaridir, yani uyuşmazlığın her iki tarafının da açık rızasını gerektirir. Bu rıza, uyuşmazlık çıktıktan

---

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Devletler Umumi Hukuku Anabilim Dalı.

1 <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/ade/ade/10.html>.

2 <http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/relations.html>.

3 *Aegean Sea Continental Shelf Case, Judgment, ICJ Reports 1978, s.3. (Ege Denizi Davası).*

sonra bir tahkimname yaparak verilebileceği gibi, taraflar uyuşmazlık çıkmadan önce UADnin yetkisi kabul etmiş olabilirler. İlk durumda dava ortak başvuru sonucunda yapılırken ikinci durumdaysa taraflardan birinin başvurusu yeterli olur⁴.

Yunanistan'ın 1976da UADna tek taraflı olarak başvurusunda Divan'ın yetkisini dayandırdığı temellerden biri de 1975'te iki ülke başbakanının görüşmesi sonucu açıklanan Brüksel *Communiqué*'siydi. Bunun, "Görüşmeler esnasında iki başbakan, ülkelerinin arasındaki ilişkilerin mevcut durumuna yol açan problemlere eğilme fırsatı bulmuşlardır. Bu problemlerin görüşmeler ve Ege Denizi kıta sahanlığına ilişkin olarak Lahey'deki Uluslararası Divan yoluyla barışçıl şekilde çözümlenmesine karar vermişlerdir" ifadesiydi. Ancak Divan, Brüksel *Communiqué*'sinin içeriği ve hazırlanışındaki şartlara bakarak, belirttiği niyetin Divan'ın yargı yetkisini kabul etmek olmadığına karar vermişti.

Yakın tarihli gelişmeler, yine bu tarz tek taraflı bir başvuruya imkan verecek nitelikte midir? Burada akla özellikle Helsinki kararı gelebilir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) adaylığının onaylandığı 11 Aralık 1999 tarihli Avrupa Birliği Konseyi Helsinki Zirvesi kararında⁵ adı açıkça konmamış olsa da- Ege Denizi sınırlarının belirlenmesi gereğinin telaffuz edilmesi, konunun Türkiye açısından AB üyeliği bağlamında da gündeme geleceğini ortaya koymaktadır. Nitekim Helsinki kararının "Genişlemeye Hazırlık" başlıklı bölümünün dördüncü paragrafında şöyle denmektedir:

4 İki tarafın uyuşmazlığı Divan'a götürmeyi bir anlaşmayla hukuki yükümlülük olarak kabul etmeleri halinde, -anlaşmanın içeriğine göre -Divan'a başvurunun mutlaka her iki tarafın ortak başvurusuyla olması gerekmeyebilir. Nitekim, UAD, Katar ve Bahreyn arasındaki davadaki yetkisinin, tarafların anlaşma ile aralarındaki uyuşmazlıkları Divan önünde yargı yoluyla çözümlenme yükümünü kabul etmelerinden kaynaklandığını fakat taraflardan birinin tek başına başvurmasının Divan'ın davayı görmesi için yeterli olduğuna karar vermiştir. *Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Jurisdiction and Admissibility, Judgment of 1 July 1994, ICJ Reports 1994, s.112 (Katar/Bahreyn Davası, 1994 kararı), Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Jurisdiction and Admissibility, Judgment of 15 February 1995, ICJ Reports 1995, s. 6, (Katar/Bahreyn Davası, 1995 kararı).*

5 Tüm Avrupa Birliği Konseyi Zirve kararları <http://europa.eu.int/council/off/conclu/index.html> adresindeki bağlantılar takip edilerek bulunabilir.

“...Avrupa Konseyi, uyuşmazlıkların Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun biçimde barışçıl çözümü ilkesini vurgular ve aday devletlerin devam etmekte olan sınır uyuşmazlıklarını ve bağlantılı diğer meselelerini çözümlmek için her türlü çabayı göstermelerini teşvik eder. Başarıya ulaşamamaları halinde devletler, uyuşmazlığı makul bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı önüne getirmelidirler. Avrupa Konseyi, özellikle Birliğe katılma sürecine olan yansımaları bakımından ve Uluslararası Adalet Divanı aracılığıyla çözümlmelerini teşvik etmek için, devam etmekte olan uyuşmazlıklara ilişkin durumu en geç 2004'ün sonunda gözden geçirecektir...”

Türkiye'nin baştan beri savunmakta olduğu, “konunun taraflar arasında anlaşma yoluyla çözüme kavuşturulması” tezine rağmen, bu yolun başarısızlığa uğraması halinde yargı yoluna başvurmaya rıza göstermesi için uluslararası baskıyla karşılaşılabilecektir. Ayrıca 13 Aralık 2002 tarihli Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi kararında, Aralık 2004'te yapılacak değerlendirmenin ardından Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması kararı alınması, Helsinki kararında belirtilen tarihin de önemini arttırmıştır. Bu noktada, Helsinki kararının Türkiye açısından Divan'a gitme konusunda bir yükümlülük yükleyip yüklenmediği sorusu ortaya çıkar.

Helsinki kararı, Avrupa Birliği Konseyinin tek taraflı ve siyasi bir kararıdır. Türkiye ile AB arasındaki hukuki ilişki bu karara Türkiye açısından bağlayıcılık tanıyan bir yetki içermemektedir⁶. Ayrıca Helsinki kararı, Türkiye'nin kabul etmesi halinde AB üyesi Yunanistan ile Türkiye arasında Divanı yetkilendirme konusunda bir hukuki andlaşmaya yol açacak nitelikte ve içerikte bir karar değildir. Nitelik olarak, AB'ne kabul açısından sadece Birliğin şartlarını açıklayan siyasi bir metindir⁷. İçerik olarak ise bir hukuki icap içermemektedir⁸. Ayrıca

⁶ Helsinki kararı ile aynı yönde bir hüküm içermesi sebebiyle Katılım Ortaklığı Belgesi'nin, bunun hukuki niteliği ne olursa olsun, içerik bakımından bu tespitleri değiştirmeyecektir, çünkü içeriğinde hukuki yükümlülük ifadesi yoktur.

⁷ Avrupa Birliği Konseyi kararlarının niteliği hakkında bkz. Burak ODER, “Devlet Yardımlarının Denetimi Alanında AT Komisyonu'nun Çerçeve İşlemleri”, Prof. Dr. Aysel ÇELİKEL'e Armağan, MHB, Y. 19-20, S. 1-2, 1999-2000, 621.

⁸ Metinde kullanılan ifadeler açıkça bu yoruma işaret eder; örneğin: “teşvik etmek için”.

“aday ülkeler”den bahisle muhatap olarak belirlenebilir bir uyuşmazlık tarafı değil, genel olarak aday 13 devletin alınmış olması da bu savı destekler. Üstelik, Türkiye açısından böyle bir kabul de yoktur. Türkiye, Ulusal Program’da da Yunanistan ile sorunların, öteden beri savunduğu ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmesi tezini savunmaya devam etmiş, herhangi bir sonuçlanma tarihi de koymamıştır⁹.

Tüm bu işlemlerin sonucunda, ayrıca bir *compromis* yapmaksızın UAD’na gitme konusunda bir hukuki yükümlülük altına girilmiş olmayacağına bir göstergesi de –iki tarafın birbiriyle örtüşen beyanlarının olmaması bir yana –Divan’ın yetkilendirildiği konunun açıkça tespit edilmiş olmamasıdır¹⁰. Nitekim, Brüksel *Communiqué*’si ile Türkiye’nin Divan’ın yargı yetkisini kabul etme niyeti olmadığına karar verirken Divan, Türkiye’nin önceki görüşmelerde uyuşmazlık konusu olan meseleleri “belirleme” ve “açıklığa kavuşturma” gereği üzerindeki ısrarını da dikkate almıştı¹¹.

*Katar / Bahreyn Davasında*¹² ise, Divan, Katar’ın tek taraflı başvurusu üzerine davayı görmeye yetkili olduğuna karar vermiş ancak yetkisinin temeli olan Doha Tutanakları’nda Divan’a götürülecek uyuşmazlık konusunun Katar’ın başvurusunda belirttiğinden daha geniş şekilde tespit edildiğinden hareketle “uyuşmazlığın tümü”nün üzerinde yetkili olduğuna karar vermişti¹³. Dolayısıyla, uyuşmazlık konusu-

⁹ Avrupa Birliği Müktesabatının Üstlenmesine İlişkin Türkiye Ulusal Program’ın Giriş bölümünde şu taahhüd yer alır: “Uluslararası ilişkilerde, barış, refah, güvenlik ve istikrar artırıcı ve pekiştirici katkılar yapan deneyimli bir ülke olan Türkiye, barışçı dış politikası çerçevesinde, komşularıyla ilişkilerinin geliştirilmesine özen gösterecek, bu bağlamda Yunanistan’la sorunlarına diyalog yoluyla çözümler getirilmesi için girişim ve çabalarını sürdürecektir.” Ulusal Program’ın tam metni <http://www.abgs.gov.tr> adresindeki bağlantılar takip edilerek bulunabilir.

¹⁰ Divan, Katar ve Bahreyn arasındaki görüşmeler bağlamında şu tespiti yapmıştır: “[Tutanaklar] Tarafların rıza gösterdiği taahhütleri sıralamaktadır. Bu sebeple Taraflar açısından uluslararası hukukta haklar ve yükümlülükler yaratmaktadır.” *Katar / Bahreyn Davası*, 1994 kararı, (dn. 4), para. 25.

¹¹ *Ege Denizi Davası*, (dn. 3), para. 105

¹² *Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment of 16 March 2001*, <http://www.icj-cij.org>, (*Katar / Bahreyn Davası*).

¹³ *Katar / Bahreyn Davası*, 1994 kararı, (dn.4), para. 41. Doha Tutanakları’nda

nun ne olduğunun tespiti yalnız ikili görüşmeler için değil, yargı yolu için de –gerek yargı yetkisinin tesisi gerekse kapsamı açısından –önem taşımaktadır.

İçerik bakımından

Türkiye ve Yunanistan'ın, Ege Denizi uyuşmazlıklarının içeriği bakımından görüş ayrılığı bir yandan da çözüm yolları hakkındaki tercihlerini de belirlemektedir. Ege Denizi'nde ortaya çıkan sorunlar kısaca şöyle sıralanabilir:

- Aidiyeti Lozan Andlaşması'nca belirlenmemiş adacıklar sorunu, ve buna bağlantılı olarak esas hatların çizilmesi
- Karasularının genişliği
- Doğu Ege adalarının ve Limni'nin askersizleştirilmiş statüsünün Yunanistan tarafından ihlal edilmesi
- Yunanistan'ın 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) taraf olurken yaptığı deklarasyon ışığında Ege'deki boğazlardan geçiş rejimini değiştirme çabası
- Kıta sahanlığının sınırlandırılması¹⁴

Bu sayılanların hepsi doğrudan doğruya deniz hukuku sorunu değildir. Ancak hem deniz hukuku sorunları kendi içlerinde hem de özellikle andlaşmalar hukukundan kaynaklanan diğer sorunlarla bağlantılıdır. Türkiye, bu bağlantı nedeniyle tüm sorunların paket halinde ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmesini tercih etmektedir¹⁵. Yuna-

---

geçen formül ise şöyledir: “*The Parties request the Court to decide any matter of territorial right or other title or interest which may be a matter of difference between them; and to draw a single maritime boundary between their respective maritime areas of seabed, subsoil and superjacent waters.*” (“Taraflar, Divanın aralarında görüş ayrılığı olabilecek tüm ülkesel hak veya hak kaynağı veya menfaat hususlarını karara bağlamasını ve deniz yatağı, toprak altı ve sularından oluşan deniz alanları arasında tek bir deniz sınırı çizmesini talep ederler.”), (dn. 12), para. 18.

¹⁴ Bu sorunların ve bağlantılarının ayrıntılı hukuki incelemesi için bkz. Sevin TOLUNER, “*Some Reflections on the Interrelation of the Aegean Sea Disputes*”, Prof. Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 545-587.

¹⁵ <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/ade/ade/10.html>.

nistan'ın görüşü ise, iki ülke arasındaki tek hukuki uyuşmazlığın kıta sahanlığının sınırlandırılması olduğu ve dolayısıyla çözümün UAD önünde aranması gerektiği yönündedir¹⁶.

Uluslararası bir mahkeme önünde bir davanın kabul edilebilir¹⁷ olması için öncelikle, iki taraf arasında "hukuki bir uyuşmazlık"ın "varlığı" gerekir. UAD'nın yerleşmiş içtihadına göre hukuki bir uyuşmazlık, "bir hukuk kuralı veya bir vakıa hakkında anlaşmazlık, taraflar arasındaki hukuki görüşlerinin veya menfaatlerinin çatışması"dır¹⁸. Bu anlamda, Türkiye ve Yunanistan'ın arasında bu sayılan tüm konuların *hukuki* uyuşmazlık olduğu açıktır. Taraflar görüşlerini Lozan ve Montreux Sözleşmeleri'nin yorumuna veya örf ve adet hukukunun kendilerine tanıdığını öne sürdükleri haklara dayandırmaktadırlar. Kimin haklı kimin haksız olduğu esasa ilişkindir, ama esasa girmeden önce uyuşmazlığın olduğu teyid edilmelidir. Buysa, Yunanistan'ın kıta sahanlığı sınırlandırması hariç, hukuki uyuşmazlığın değil haklarına el uzatmanın olduğunu iddia etmesi¹⁹ ile noktalanacak bir husus değildir. Bir uyuşmazlık olup olmadığı, yine Divan'ın yerleşmiş içtihadı uyarınca "objektif olarak tespit edilecek bir mesele"dir²⁰. Ölçüt ise taraflardan birinin hak iddiasının diğer tarafça katiyetle reddedilmiş olmasıdır²¹. Bu ölçüte göre, örneğin, karasularının genişliği konu-

16 <http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/relations.html>.

17 "admissibility". Bu konu genellikle yargı yetkisinin varlığı ile beraber ön sorun olarak ele alınmaktadır.

18 "a dispute is a disagreement on a point of law or fact, a conflict of legal views or interests between parties" (*Mavrommatis Palestine Concessions*, PCIJ, Series A, No.2, 1924, s 11; *Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, Preliminary Objections*, ICJ Reports 1998, s.275, para. 87 ve orada yapılan atıflar).

19 <http://www.mfa.gr/foreign/bilateral/aegean.html>.

20 "Whether there exists an international dispute is a matter for objective determination" (*Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania, First Phase, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1950, s.74; *Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, Preliminary Objections*, ICJ Reports 1998, s.275, para 87 ve orada yapılan atıflar).

21 "It must be shown that the claim of one party is positively opposed by the other" (*South West Africa Cases (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa)*, *Preliminary Objections*, ICJ Reports 1962, s.319, s.328).

sunda, Yunanistan'ın 12 mile çıkarma "hakkı"nı beyan ettiği ve Türkiye'nin buna, Ege gibi özel coğrafi karakteristikleri olan yarı-kapalı denizlerde uygulanmaması gerektiği itirazı ile teamül hukuku oluşmasının engellendiği veya olsa bile başından itibaren tutarlı itirazı sebebiyle kendisine karşı uygulanamayacağı gerekçeleriyle itirazını²² belirttiği andan itibaren hukuki bir "uyuşmazlık" hasıla gelmiştir.

Sayılan tüm bu konularda iki devlet arasında hukuki uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, bu konuların birbiriyle ilişkisini incelemek gerekir. Bunun için uyuşmazlığın içeriği hakkında Yunan görüşünden yani, gerçekten de uyuşmazlık konusunu kıta sahanlığına hasretmenin mümkün olup olmadığından yola çıkmak aydınlatıcı olacaktır.

Deniz alanlarında hak bahşeden, devletin kara ülkesi üzerindeki egemenliğidir²³. Bu da devletin denize olan kıyıları aracılığıyla olur²⁴. UAD'nın belirttiği gibi, devletlerin kıyıları, onlara ait olan deniz-altı alanlarının nereye kadar uzandığının belirlenmesi için başlangıç hattını oluşturur²⁵. "Kıyı" söz konusu olduğunda Ege'de öncelikle Yunan adalarının rolünün ne olduğu akla gelmektedir. Ancak, Ege Denizi'nde sorunlar da burada başlamaktadır. Kardak olayıyla açığa çıktığı üzere, kime ait olacağı Lozan Andlaşmasıyla belirlenmemiş olan adacıkların aidiyeti meselesi çözümlenmeden kıta sahanlığı sınırlandırmasının nereden başlayacağı da tartışılmaya başlanamayacaktır. Aslında, bu sorun çözümlenmeksizin, karasularının genişliğinin de hesaplanmaya başlayacağı esas hatların dahi kesinlikten yoksun olduğu söylenebilir. Ayrıca henüz bulunmamakla beraber ileri bir tarihte Yunanistan'ın düz esas hatlar ilan ederek içsularını arttırıp, kıta sahanlığı sınırlandırılmasına konu olacak açık deniz alanlarını daraltma yoluna gitmek istemesi de ihtimal dışı değildir²⁶. Bu ise şüp-

²² TOLUNER, (dn. 14), s. 558 ve devamı.

²³ *Fisheries Case (United Kingdom v. Norway) ICJ Reports 1951, s. 116, s. 133, Ege Denizi Davası, (dn.3), para. 86.*

²⁴ *Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia / Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, ICJ Reports 1982, s.18, para. 73.*

²⁵ (dn. 24), para. 74.

²⁶ George POLITAKIS, "The Aegean Agenda: Greek National Interests and the New Law of the Sea Convention", *International Journal of Marine and Coastal Law*, cilt 10, 1995, s. 515-524.

hesiz, aidiyeti belirlenmemiş olan adacıkların kullanılmasının doğuracağı uyuşmazlığa ek olarak bir uyuşmazlık daha yaratacaktır.

Henüz kıta sahanlığının sınırlandırılmasının kendisine geçilmeden başlangıçta çözümlenmesi gereken önemli bir uyuşmazlık da Ege'de karasularının genişliğinin belirlenmesidir. Karasularının genişliğinin halihazırdaki 6 mil genişliğinden 12 mile çıkarılması durumunda Ege'de kıta sahanlığı haklarının söz konusu olacağı açık deniz alanları %48.85'den %19.71'e düşecektir²⁷. Dahası, bu kaybolan alan büyük ölçüde, Yunanistan'a ait olan Doğu Ege adalarının yerleri nedeniyle, Türkiye'nin kıta sahanlığı hakkı iddia edebileceği yerlerden, yani kıyılarının hemen önünde olacaktır²⁸. Dolayısıyla aslında karasularının genişliğinin arttırılması bir anlamda kıta sahanlığını ortadan kaldırarak sınırlandırması sorununu da "konusuz" kılacaktır.

Daha başlangıçtaki bir sorun da iki tarafın sınırlandırılması söz konusu olan kıta sahanlığının neresi olduğu konusunda da uyuşamamasıdır. Yunanistan'a göre sadece en doğudaki adalarıyla Türk kıyıları arasında kısıtlanmış bir bölge sınırlandırmaya konu olabilir²⁹. Türkiye'ye göre ise konu tüm Ege Denizi'dir. Yani tarafların, yargıdan nereyi sınırlandırmasını isteyeceği hakkında bile görüş birliği yoktur.

Sınırlandırma işleminin kendisine geçildiğinde, Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırmasına uygulanacak hukuk, her iki devletin de taraf olduğu ortak bir andlaşma olmadığından, örf ve adet hukuku kuralıdır. Bu kuralı, 'hakkaniyet ilkelerinin, olayın tüm ilgili şartları içinde uygulanması sonucunda hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşılması' olarak ifade etmek mümkündür. Hakkaniyet ilkelerinin ne olduğu bu incelemenin konusu bakımından doğrudan ilgili değildir; önemli olan, bunların sınırlı sayıda kesin uygulanabilir kurallar değil, yol

²⁷ TOLUNER, (dn. 14), s. 568, dn.63. Yakın fakat farklı rakamlar için bkz. Sevin TOLUNER, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Gözden geçirilmiş 4. basıdan tıpkı 5. bası, İstanbul, 1996, s. 99, dn.87b.

²⁸ Karasularının 6 mil olduğu ve 12 mil olması durumlarında karasularını gösteren iki kroki bu durumu görsel olarak daha iyi açıklamaktadır: Tullio SCOVAZZI, "Maritime Limits and Boundaries in the Aegean: Some Maps with Legal Commentaries", *Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix*, Seyfi TAŞHAN (ed.), 1995, s. 80 ve 86.

²⁹ Application Instituting Proceedings Submitted by the Government of Greece, *ICJ Pleadings, Aegean Sea Continental Shelf*, s. 10.

gösterici ilkeler oldukları ve somut olaydaki görünümünün o olaya özgü durumların içinde tespit edilmesi yoluyla uygulanacaklarıdır³⁰. Dolayısıyla Ege kıta sahanlığı sınırlandırması için belirleyici olan öncelikle bu ilgili durumların tespit edilmesidir.

Ege'nin hemen göze çarpan özelliği olan Türk kıyılarının yakınında Yunan adalarının olduğu yarı kapalı bir deniz olması yanında, içtiha-dın ilgili durumlar arasında saydığı "güvenlik" ile ilgili özel durumu-dur. Lozan Andlaşması özellikle Türkiye'nin güvenliği amacıyla Doğu Ege adaları ve Çanakkale Boğazı önündeki Yunan adaları için asker-den arındırılmış bir statü öngörür³¹. Ancak, Yunanistan Montreux Sözleşmesi'nin boğaz önü adalarının tümünün askersizleştirilmesi hükmünü kaldırdığı iddiasıyla Limni'yi, Kıbrıs müdahalesini ve 4. or-dunun kurulmasını bahane ederek Doğu Ege adalarını silahlandı-rmıştır. İlginçtir, Yunanistan Doğu Ege adalarını silahlandırmaya as-lında 1964'te, yani "gerekçelerinden" 11 yıl önce başlamıştır³². Deniz alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili davalarda uluslararası mahke-meler, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olup olmadığının bir gös-tergesi olarak sınırlandırma neticesinde tarafların "güvenlik"lerine hanel gelip gelmediğini kontrol etmektedirler³³. Bu durumda, Ege'de Türkiye'nin Lozan Andlaşması'nın da gözettiği güvenliğinin ve dolayı-

³⁰ Dolunay ÖZBEK, "Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Aslan GÜNDÜZ, Hüseyin ÖZTÜRK (ed.), TÜDAV, 2002, s. 44-59.

³¹ TOLUNER, (dn. 14), s.578.

³² Marian Kirsch LEIGHTON, KENNETH, MACKENZIE, *Greco-Turkish Friction: Changing the Balance in the Eastern Mediterranean*, 1979, p. 6. Lozan Andlaşması ile askersizleştirilmiş statüsünün ve bunun ihlallerinin hukuki değerlendirmeleri için bkz. Sevin TOLUNER, *Limni Adası'nın Hukuki Statüsü ve Montreux Boğazlar Konvansiyonu*, İstanbul, 1987; Hüseyin PAZARCI, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, Ankara, 1986; Aslan GÜNDÜZ, *Limni Adası'nın Hukuki Statüsü Üzerinde Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, İstanbul, 1985.

³³ *Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya / Malta)*, ICJ Reports 1985, s. 13, para.51, 73; *Case Concerning the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau*, *International Legal Materials*, cilt 25 (1986), s. 252, para. 124; *Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen*, Judgment, ICJ Reports 1993, s.38, para. 81; *Eritrea - Yemen Arbitration of 17 December 1999*, Phase II, <http://www.pca-cpa.org/ERYE2TOC.html>, para. 157.

sıyla Yunanistan'ın silahlandırma faaliyetlerinin meşruluğunun da ilgili durum olarak tartışılması kaçınılmaz olacaktır.

İçtihat ışığında bir başka ilgili durum seyrüsefainin yani gerek kıyı devletlerinin gerekse uluslararası deniz ulaşımının mümkün mertebeye sekteye uğramaması kaygısıdır³⁴. Bunun Ege'deki yansıması ise hem Türk Boğazları'ndan işleyen uluslararası ticaret yolunun, hem de Ege kıyılarındaki Türk limanlarına giriş-çıkışın aksamadan devamının gözetilmesi noktasında olacaktır. Bu bağlamda Yunanistan'ın BMDHSne taraf olurken yaptığı "sayıca çok yayılmış adaların oluşturduğu tek ve aynı milletlerarası ulaştırma rotası olarak kullanılan birden fazla alternatif boğazların bulunduğu bölgelerde, ilgili kıyı devleti, ... gemi ve uçakların transit geçiş rejimi uyarınca geçebilecekleri rota veya rotalar saptama sorumluluğu altındadır"³⁵ şeklindeki deklarasyon, bir mahkeme önünde kıta sahanlığına bağlı olarak da konu edilebilecektir. Bu deklarasyonun, Ege'de boğazlardan zararsız geçiş rejiminden daha serbest olan transit geçiş rejimini Türkiye bakımından kısıtlamak niyeti ile yapıldığı görülebilir ve zaten Türkiye de bu deklarasyona itirazını BM Genel Sekreterliği'ne bildirmiştir. Aslında Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkardığını ilan etmesi halinde fiilen etkisi doğacak olan bu deklarasyonun, karasularının 6 mil olduğu halihazırdaki durumda kıta sahanlığı hakları ile ne ilgisi olabilir? Sınırlandırma için doğrudan hukuki etkisinden ziyade uyuşmazlığın taraflarından Yunanistan'ın diğer taraf olan Türkiye'nin seyir haklarına karşı takınması beklenebilecek tavrını açık ettiği için önemli olacaktır. Kıta sahanlığı haklarının, üstteki sulardan seyir serbestisini engellemediği kuralı bu noktadaki uyuşmazlığı kıta sahanlığı sınırlandırılması uyuşmazlığına ilgisiz kılmaz çünkü kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin tesis veya cihaz kurmaya ve bunların da etrafında da 500 metreye kadar güvenlik bölgeleri ihdas etmeye münhasıran yetkisi vardır³⁶. Bunun da diğer devletlerin seyir serbestisini etkileyeceği açıktır. İşte Ege'de Yunanistan'ın seyir serbestileri hakkındaki

³⁴ *Eritrea - Yemen Arbitration of 17 December 1999*, Phase II, <http://www.pca-cpa.org/ERYE2TOC.html>, para. 125, 128.

³⁵ Tercüme: TOLUNER, (dn. 27), 143-4, dn 137. Yunan deklarasyonunun ve buna Türk itirazının tam metni için bkz. *Multilateral Treaties Deposited with the Secretary General, Status as at 30 April 1999*, United Nations Publications, 1999, 767 ve 785-6.

³⁶ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi m.5, BMDHS m.80.

tutumu, bir mahkemenin, tarafların komşuluk ilişkilerinin niteliğine güvenerek³⁷ konunun tüm yansımalarını da ele almaksızın kıta sahanlığını sınırlandırmasını güçleştirecektir.

Görüldüğü gibi, aslında Ege kıta sahanlığı sınırlandırılması sorununun aidiyeti belirsiz adacıklar, karasularının genişliği, Doğu Ege adalarının askersizleştirilmiş statüsü ve boğazlardan geçiş rejimi ile ilgili diğer sorunlardan bağımsız çözümlenmesi imkansızdır.

Hukuk kuralları açısından bu ayrılmaz bağlantıların yanında ayrıca bu uyuşmazlıkların değindiği politik çıkarlar yargı yoluna başvurmanın arzu edilebilirliğini etkileyecek önemdedir³⁸. Yukarıda verilen örneği genişleterek bu nokta daha iyi açıklanabilir: Karasularının genişliği 12 mile çıkarıldığı taktirde Türkiye'nin açık denizle bağlantısı 126.5 kmden 11.9 kmye düşecek³⁹, Ege limanlarından ve hatta Türk Boğazları'ndan Akdeniz'e Yunan karasularından geçmeksizin çıkabilmek mümkün olmayacaktır. Sadece bu rakamlar bile, adli tesviyenin Ege'deki deniz hukuku sorunları için mümkün olmakla beraber, en uygun yol olmadığını gösterir. Ayrıca, Yunanistan'ın da kıta sahanlığı sınırlandırılması için yargı yoluna gidip de yukarıda bağlantıları gösterilmeye çalışılan diğer uyuşmazlık konularının da bu bağlantılar se-

³⁷ Örneğin *Maine Körfezi Davasında* farklı bir bağlamda da olsa iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin devam etmesine değinilmiştir (*Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America)*, ICJ Reports, 1984, s. 246, para. 240). *Manş Denizi Tahkiminde* ise Mahkeme, tarafların Ege Denizi'ndekine benzer şekilde seyir güvenliğine dayalı iddialarının ağırlığının Manş Denizi'nin tarafların ülkeleri dışındaki limanlara ulaşımı sağlayan önemli bir uluslararası deniz trafiği yolu olması sebebiyle azaldığını belirtmişti (*Delimitation of the Continental Shelf (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic)*, International Law Reports, cilt 54, 1979, s. 4, para. 188). Ege Denizi'ni bu hususta bu davadan ayıran en belirgin özellik ise Ege'nin yalnızca uluslararası deniz trafiği yolu olmaması, aynı zamanda Türkiye'nin en önemli ticari limanlarından birinin bulunduğu yol olmasıdır. Dolayısıyla Ege'de Türk limanlarına giriş-çıkışı sağlayan seyrin güvenliğinin ve serbestisinin korunması mülahazası özellikle ağırlık taşımaktadır.

³⁸ Sevin TOLUNER, "Opening Speech on Means and Methods for the Settlement of Disputes", Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix, Sayfi TAŞHAN (ed.), 1995, 43.

³⁹ TOLUNER, (dn. 27), *Dersler*, s. 99, dn 87b.

bebiyle mahkemece tartışılmasını ve hakkı olduğunu iddia ettiği kimi eylemlerin mahkeme kararıyla kısıtlanması riskini almak yerine görüşmeler yoluyla çözüm araması belki de Yunanistan açısından da daha akılcı bir yöntem olacaktır. Mahkemenin kararının bu tür etkilere yol açacak şekilde olması *Katar/Bahreyn Davasının* gösterdiği gibi, uzak bir ihtimal de değildir. Bu davada UAD, ülkesinin tümü adalardan oluşan ve dava tarihinde takımada esas hatları ilan etmemiş olmakla beraber kendisini “*de facto* takımada devleti olarak kabul eden”⁴⁰ Bahreyn’in bu iddiaya dayanarak düz esas hatlar çizilmesi görüşünü reddetmiş, Bahreyn’in adaları etrafında olağan kurallar uyarınca düz esas hatlar çizemeyeceğine ve adalarının arasının karasuları olarak kaldığına karar vermiştir⁴¹.

Tabii ki, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılması için yargıya başvurulduğu taktirde bağlantılı sorunların ele alınması, *Katar/Bahreyn Davası* ile ilgili olarak yukarıda bahsedilenden daha kesin etki yaratabilecek⁴² ve bu durumda da *non ultra petita* kuralının engeliyle karşılaşmak mümkün müdür sorusu ortaya çıkacaktır.

Ege Denizi’nde *non ultra petita* kuralının etkisini, kıta sahanlığı sınırlandırılması için karasularının genişliğinin de bazı tespitlere konu olmasının kaçınılmaz olduğunu göstererek, bu iki uyumsuzluğun bağlantısı çerçevesinde incelemek yerinde olacaktır. Ege Denizi kıta sahanlığı sınırı için, Yunanistan’ın savunduğu Türk kararı ile buna en yakın doğu Yunan adaları arasındaki mutlak orta hat çizgisi haricindeki *her türlü çözüm*, Ege’de hukuken uygulanabilecek karasularının genişliğinden etkilenecektir. İki çözüm önerisini inceleyerek bunu örnekleme konuya daha da açıklık getirebilir: Önerilerden biri anakaralar arası orta hat çizilerek, bu hattın “yanlış tarafı”nda kalacak Yunan adalarına Türk kıta sahanlığından cep bölgeler verilmesidir. Bu durumda ise bu cep bölgelerin kaç mil genişlikte tahsis edileceği de belirlenmelidir. Wilson tarafından önerilen bir başka çözüm ise Türk kıta sahanlığının Yunan adalarının etrafından “parmaklar” (*fingers*)

⁴⁰ *Katar/Bahreyn Davası*, para. 213.

⁴¹ *Katar/Bahreyn Davası*, para. 215, 223 ve 252(2)(b).

⁴² *Katar/Bahreyn Davasında* Divan kararını belirtirken kelimelerini özenle seçmiş ve BMDHSnin takımada suları hakkındaki hükümleri ile beraber incelendiğinde Bahreyn’in ileri bir tarihte takımada esas hatları ilan etmesini hukuken açıkça imkansız kılacak bir şekilde kaçınmıştır.

şeklinde uzatılması⁴³, yani bir anlamda adaların kısmi cepler (*semi-enclaves*) içinde bırakılmasıdır. Bu öneri Yunan adalarının tamamen cep bölgeler içinde yalıtılmasını önlemekle birlikte, sözkonusu “parmaklar”ın genişliğinin belirlenmesi için adaların karasularının genişliğinin de belirlenmesi gereğini bertaraf edememektedir. Her iki alternatifte de Yunan adalarının karasularının 12 mile kadar çıkarılabilmesi bir hak olarak kabul edilerek cep bölgelerin veya kısmi cep bölgelerin genişliğinin en az 12 mil olarak belirlenmesi halinde zaten pratik sonuç, Yunan adaları ve Türk karası arasındaki bir mutlak orta hat çizgisi çizilmesiyle aynı olacak, ve zaten “alternatif” olma özellikleri kaybolacaktır. Söz konusu bölgelerin 12 milden dar belirlenmesi durumunda ise –bir devletin diğer bir devlete ait olduğu hükme bağlanmış kıta sahanlığının üzerine karasularını genişletmesi imkansız olacağına göre –aslında Yunanistan’ın Ege’de karasularını 12 mile çıkarmasının bir hak olduğu tezi zımnen reddedilmiş olacaktır. Ancak, tarafların kendisine karasuları ile ilgili karar verebilmesi için açık yetki tanımaması durumunda bir mahkeme, belirtilen ikilemi nasıl aşabilir? Bir başka deyişle *non ultra petita* kuralı gereğince mahkeme, koşulsuzca Yunan tezini kabul ile yetkisini kendisinden istenen kararı vermesini engelleyecek derecede sınırlı olarak tanıdığı gerekçesiyle bir karara vamtan kaçınmak zorunda kalma seçenekleri arasında mı sıkışacaktır⁴⁴?

Uluslararası bir mahkemenin kararını verirken tarafların kendisinden istediğiyle sınırlı olmasını içeren *non ultra petita* kuralı, “ne olmadığı halde yetkiyi tesis edebilir ne de olan yetkinin kapsamını daraltabilir, yalnızca mahkemenin yetkisini kullanırken ne kadar ileri gidebileceğinin sınırını çizer”⁴⁵. Ege’de ortaya çıkan sorun ise bu sını-

⁴³ Andrew WILSON, “The Aegean Dispute”, Greece and Turkey: Adversity in Alliance, Jonathan ALFORD (ed.), Adelphi Library 12, 1984, s. 103 ve s. 127de ekli harita.

⁴⁴ Yunan tezinin ayrıntılarıyla incelenmesi bu çalışmanın kapsamı dışında olmakla beraber, bu çözüm tarzının sınırlandırma ile ilgili hukuk kuralının açıkça ifade ettiği “hakkaniyete uygun sonuca ulaşma” gereğine tamamen aykırı olduğu da belirtilmelidir. Dolayısıyla kıta sahanlığının sınırlandırma konusunda yetkilendirilecek bir hukuk mahkemesinin önünde aslında bu iki seçeneğin varlığından değil, görünüşteki bu ikilemin aşılmasının sınırlandırma hukuku kurallarına uygun karar verebilmek için zorunlu olduğundan söz etmek gereklidir.

⁴⁵ *Belgian Counter-Memorial, Objections to Jurisdiction and Admissibility, Ca-*

rı şimdiye kadar bir davada ortaya çıkmadığı kadar zor bir şekilde sınıyacaktır⁴⁶. Belirtilen ikilemin aşılmasında doktrinin yaptığı bir ayırım yol gösterici olabilir: Birinci durum mahkemenin uyuşmazlık konusu veya *compromis* dışındaki meseleler hakkında karar vermesidir, ki *non ultra petita* kuralının kapsamına girecektir. İkinci durum ise “tam da önüne getirilen meseleye doğru olarak eğilebilmesi veya tarafların taleplerinde yer alan noktalarda karar verebilmesi için, mahkemenin tarafların dayandıklarından başka argümanları kullanması ya da esasa veya hukuka ilişkin mülahazalara dayanması”dır. İşte bu ikinci durumda *non ultra petita* kuralı bir engel değildir⁴⁷. Ayrıca UAD’nın da belirttiği gibi, “*non ultra petita* kuralı Divan’ı [gerekli veya uygun görürse] kararının gerekçesinde bazı hukuki noktalara temas etmekten alakoyamaz”⁴⁸ İşte karasularının genişliği ile kıta sahanlığının sınırlandırılması arasında Ege’de var olan bu zorunlu bağlantı nedeniyle tarafların yalnızca kıta sahanlığı sınırlandırılması için yetkilendireceği bir mahkemenin bile karasularının genişliğini kararının gerekçesinde konu etmesi kaçınılmaz olacaktır.

Sonuç

Ege Denizi ile ilgili uyuşmazlıklar hakkında yargı yoluna gidilmesi, tarafların bunun için karşılıklı olarak kabul ettikleri bir yükümlülük olmadığı için, ancak Türkiye ile Yunanistan’ın yapacakları bir tah-

---

se Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000, para. 2.75’te atıfla Shabtai ROSENNE, *The Law and Practice of the International Court, 1920-1996*, 3. bası, 1997, c.II, s.595.

⁴⁶ Bu noktada Fitzmaurice, yerinde bir uyarı yapmaktadır: [*non ultra petita* kuralı] seçici bir dikkatle uygulanmazsa ve bazı farklar ayırd edilmezse, mahkemenin doğru bir karara varmasını engelleyebilir ve hatta hukuken ilgili faktörleri göz ardı etmeye zorlayarak hukuken yanlış bir karara varmasına sebep olabilir. (G. FITZMAURICE, *The Law and Procedure of the International Court of Justice*, 1986, s.529-30)

⁴⁷ FITZMAURICE, (dn.46), s.531. Aynı ayrıma *ad hoc* Yargıç Franck de dayanmıştır (*Case Concerning Sovereignty over Pulau Sipadan and Pulau Ligitan (Indonesia / Malasia)*) Application by the Phillipines for Permission to Intervene, Judgment of 23 October 2001, Thomas Franck, *Ayrı Oy*, <http://www.icj-cij.org> para.8)

⁴⁸ *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo / Belgium)*, <http://www.icj-cij.org>, para. 43.

kimname ile olabilir. Ancak dava konusu yapılacak uyuşmazlığın çerçevesinin belirlenmesi konusunda ihtilaflar olduğu gibi, uyuşmazlık konusu olduğunda uyuşulan kıta sahanlığının sınırlandırılmasının coğrafi çerçevesi üzerinde bile görüş ayrılığı vardır. Bu durumda, bir tahkimnamenin hazırlanması için yapılacak görüşmeler de aslında uyuşmazlığın çözümü için yapılacak görüşmelerden pek de farklı olmayacaktır. Dolayısıyla yargıya gitmek için değil de çözüm için görüşmelere oturmak her iki tarafın da kaynaklarını daha verimli kullanması anlamına gelecektir. Zaten, UADnın da belirttiği gibi uyuşmazlıkların çözümü için en uygun yol taraflar arasında görüşmelerdir⁴⁹ ve uyuşmazlıkların yargı yoluyla giderilmesi taraflar arasında doğrudan ve dostane çözüme sadece bir alternatiftir⁵⁰.

Yargı yoluna gitmenin bu çalışmada açıklanmaya çalışılan tüm zorluklarına rağmen Yunanistan'ın bu usul üzerindeki ısrarının bir sebebinin de "bir uzlaşmanın, taraflar dışındaki bir mercinin verdiği bir karar olursa, daha az muhalefetle karşılaşacağı" fikri olduğu belirtilmiştir⁵¹. Uyuşmazlıkların üçüncü tarafların dahli ile çözümü yalnızca yargı yoluyla değil, arabuluculuk (*conciliation*) ve uzlaşma (*media-*

⁴⁹ *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom/Iceland), Merits, Judgment, ICJ Reports 1974, s. 3, para.73.*

⁵⁰ *Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex, PCIJ Series A, No.22, 1929, s.13; Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), ICJ Reports, 1984, s. 246, para. 22. Ayrıca UADnın, bunu yalnızca soyut olarak belirtmekle kalmayıp, tarafları uyuşmazlıklarını görüşmeler yoluyla halletmeleri için teşvik ettiği de görülebilir (Case Concerning Passage Through the Great Belt, Request for the Indication of Provisional Measures, Order of 29 July 1991, ICJ Reports 1991, s. 12, para. 35).*

⁵¹ WILSON, (dn. 43), s. 116. Aynı sebep Wilson'a atıfla Bahcheli ve McDorman tarafından da tekrarlanmıştır (Tozun BAHCHELI, *Greek-Turkish Relations Since 1955*, Westview, 1990, s.140; Ted L. McDORMAN, "Dispute Settlement and the Law of the Sea with Special Reference to the Aegean Sea", *The Aegean Sea After the Cold War*, Aldo CHIRCOP, André GEROLYMATOS, John O. IATRIDES (ed.), Macmillan Press, 2000, s.230). Bahcheli ayrıca, Yunanistan'ın yargı yolunu tercihinde hukuk kurallarının ve içtihadın kendisi için en iyi sonuca ulaştıracağına olan güveninin rol oynadığından bahsetmiştir (dn. 50). Hukuk kurallarının ve içtihadın bunları uygulayışının gerçekten de bu sonuca ulaştırmadığı bu çalışmanın konusu dışında olmakla beraber, Yunanistan'ın bu görüşünün UADna başvuran her devlet tarafından da paylaşılmadığı belirtilmelidir. Kamerun'un başvurusu üzerine görülen *Kame-*

tion) yöntemleri ile de sağlanabilir. Ayrıca her iki yol da bağlayıcı çözümlerin kabulünü nihai olarak taraflara bırakmakta, böylece bir yandan bağımsız bir görüş alınırken diğer yandan tarafların uyuşmazlığın çözümü üzerindeki kontrollerinin de bir ölçüde devamını mümkün kılmaktadır. Ancak bu yollardan birine başvuru da, tıpkı yargı yoluna başvuru gibi, tarafların ortak rızasıyla olabileceği için başlangıç noktası da yine tarafların ikili görüşmeleri olacak ve yukarıda tartışılan tüm hususlar ve sonuçlar geçerli olacaktır.

---

run / Nijerya Davası hakkında, içbükey kıyılarının önündeki Biako adası sebebiyle coğrafi bakımdan dezavantajlı olan Kamerun'un UAD başta olmak üzere uluslararası yargının dezavatajı hafifletecek kararlar verdiği kanaatiyle yargı yoluna gitmeyi tercih ettiği yorumu yapılmıştır (Nuno Sérgio Marques ANTUNES, "The Pending Maritime Delimitation in the Cameroon v. Nigeria Case: A Piece in the Jigsaw Puzzle of the Gulf of Guinea", *International Journal of Marine and Coastal Law*, cilt 15, 2000, s.185).